

ner en tanke, at foreløbigt to ministre har pendlet mellem Kirke- og Integrationsministerierne? På det plan fungerer forståelsen mellem kristendom og indvandringsøkonomiske kalkuler åbenbart helt perfekt i Danmark!

Hans Raun Iversen

Arnved Nedkvitne

Lay Belief in Norse Society 1000-1350. København: Museum Tusulanum Press 2009. 401 s. Kr. 398.

Middelalderhistorikeren Arnved Nedkvitne har sat sig for at undersøge kristendomsforestillinger og -praksis blandt lægfolket i middelalderens norrøne samfund i perioden ca. 1000 til 1350. Nedkvitne er særligt interesseret i at undersøge, hvordan lægfolkets trosmæssige opfattelser og praksis blev formet som et kompromis imellem kirkens officielle lære og de holdninger, der var bærende hos de førende kredse blandt lægfolket. Kildematerialet består i overvejende grad af saga-litteratur primært skrevet af præster og repræsentanter for de førende lægmandskredse.

I undersøgelsens første hoveddel undersøger Nedkvitne de forestillinger om det evige liv og frelsen, som han finder i kilderne. Han overvejer også prædikenens funktion i forhold til kirkens (teologiske) påvirkning af lægfolket, samt helgenkultens betydning for det religiøse liv. Konklusionen på afsnittet bliver ikke overraskende, at frelsen var helt central i præsternes forkyndelse, men forfatteren stiller samtidig spørgsmålet, om frelsen så også dominerede lægfolkets religiøse praksis og forestillinger? Han vier derefter de næste afsnit i bogen til at undersøge, hvordan (og om) kirkens centrale forkyndelse faktisk påvirkede lægfolket i dets kristendomspraksis. Andet hovedafsnit handler derfor om lægfolkets forhold til kirkens sakramenter og gudstjenestefejringer. Selve messefejringen diskuteres som rituel handling, og Nedkvitne lægger her vægten på messen som en kollektiv bøn til Gud, eller lidt vagt, som en symbolsk repræsentation af Kristi liv (96f og især 159). Ud fra en teologisk betragtning forekommer en sådan fortolkning dog ikke at være dækkende i en middelalderlig kontekst; det ville således have været mere korrekt at fremhæve offertanken som messens centrum. Sammenfattende konkluderer Nedkvitne, at sakramenterne med mere af lægfolket blev opfattet som renselsesritualer, der forberedte dem på frelsen og det evige liv. Kildernes fremhævelse af kongerne og de velhavende stormænd får endvidere Nedkvitne til at pege på de (nye) stærke bånd imellem den velhavende overklasse og kirken, der blev etableret igennem en omfattende religiøst motiveret gavegivning.

Bogens næste to afsnit analyserer lægfolkets syn på 'den rette kristne levnedsførelse' i henhold til de normer som lægfolket dels selv udviklede, dels modtog via kirkens forkyndelse. Slutteligt samles analyseresultaterne i en konklusion.

Alt i alt behandles et interessant forskningsområde, der igennem nogle årtier har stået centralt i middelalderforskningen, nemlig lægfolkets kristendomsopfattelser og -praksis. På den baggrund kan det undre, at Nedkvitne ikke gør mere for at trække det komparative ind i sin undersøgelse, både hvad angår det teoretiske grundlag for undersøgelsen og selve analyseresultaterne. Ej heller drager han fuldt nytte af den omfattende forskningslitteratur, som faktisk foreligger, men kun sporadisk berøres i bogens indledning. I et indledende afsnit tilslutter Nedkvitne sig ganske vist Arnold Angenendts fornuftige anbefaling om, at enhver undersøgelse af middelalderens religiøse liv bør begynde med kirkens normative lære, hvorefter man kan skride til at undersøge lægfolkets forestillinger og religiøse praksis. Imidlertid er der ting i analysen, som peger på, at forfatteren ikke altid følger dette råd i sin undersøgelse, fx i vurderingen af det teologiske indhold i visse af de kirkelige sakramenter. Den primære fokusering på saga-litteraturen forekommer også at være et problemfyldt valg, der næsten udelukkende giver forfatteren adgang en litterær elites (religiøse) forestillinger, skønt han i afhandlingen hævder det modsatte. Uanset disse forbehold kan man dog kun hilse den forskningsmæssige interesse for lægfolkets kristendomsforestillinger i middelalderen velkommen.

Carsten Selch Jensen

Lisbet Christoffersen, Kjell Å. Modéer, Svend Andersen (red.):

Law & Religion in the 21st Century – Nordic Perspectives. København: DJØF Publishing 2010. 638 s. Kr. 650.

Dette store værk, 28 artikler af 24 forfattere, er et meget ambitiøst forsøg på at kortlægge især nyere tendenser inden for de nordiske kirkeordninger. Forfatterne hylder de seneste ændringer i de øvrige nordiske lande henimod løsere bånd mellem stat og kirke og ønsker den samme udvikling i Danmark, og de anbefaler en total religionslighed og forsvare religion i det offentlige rum. I vidt omfang er formålet opfyldt. Beskrivelserne af de nordiske ordninger er dækkende og udførlige, også Finland og Island er vel kortlagte. Sagregistret er udmærket. Modéers helt centrale prolog viser overbevisende, hvordan religion stadig gennemsyrrer jura i nyeste tid, særlig ved naturretens genopståen efter nazismens rædsler. Svend Andersen beskriver koncist den historiske udvikling af reformationen i Norden, hvordan et ønske om kirkeligt demokrati blev til fyrstekirke, inden ønsket kunne opfyldes. De tre redaktører giver en fyldig og veldokumenteret opsummering i bogens sidste bidrag, der slutter fint med en forklaring på valget af det smukke omslagsbillede af Caspar David Friedrich af en klosterruin: Moralen er, at der stadig er liv i de gamle ruiner. Touché!

Pladshensyn udelukker omtale af alle de tematiske kapitler, men enkelte kan fremhæves. Nina-Louisa Arold og Martin Scheinin redegør for den europæiske menneskeretsdomstols rolle, og Arolds beskrivelse af enkelte